

Hvordan bedre den demokratiske deltakelsen i kirken?

Ulike modeller for direkte og indirekte valg.

*Foredrag ved konferansen "Kirkelig demokrati og valgordninger", 20. september 2007
Seniorrådgiver Per Kristian Aschim, Kirkerådet.*

Innledning

Dette handler om to ting. Det er denne valgdeltakelsen, og det er om vi skal ha direkte og indirekte valg til bispedømmeråd og kirkemøte – eller en kombinasjon.

Valgdeltakelsen – den trodde vi var 4,3 % i 2005. Så registrerte vi at valgdeltakelsen var merkbart lavere i de store byene. I Oslo var den 1,1, i Trondheim lå den på 1,5 %. Men i Bergen var valgdeltakelsen over landsgjennomsnittet, 4,7 %.

Det gjorde oss nysgjerrige. Hva var det de fikk til i Bergen, som de ikke fikk til andre steder? Det var like før vi flyttet hele konferansen til Bergen for å lære.

Dessverre viste det seg at den høye deltakerprosenten skyldtes en tastefeil i en av Bergensmenighetene, som gjorde at de var registrert med 5040 stemmer for mye. Når vi trakk fra dette, ble valgdeltakelsen i Bergen 1,2 %. Vi fant også 30000 stemmeberettigede for mye i en annen menighet i Bjørgvin. Når begge disse forhold ble korrigert, sank valgdeltakelsen i Bjørgvin bispedømme fra 4,8 % til 3,7 %, og valgdeltakelsen på landsbasis sank fra 4,3 % til 4,2 %.

Med dette har jeg anslått ett av hovedtemaene i dette foredraget:

- Ikke først og fremst valgdeltakelsen på landsbasis, men *variasjonene* i valgdeltakelse kan gi nøkler til hvordan det kirkelige demokratiet kan utvikles.
- Vi trenger pålitelig kunnskap for å kunne utvikle det kirkelige demokratiet.

For det andre: Det er slått til lyd for innføring av mer direkte valg – ved bispedømmeråds- og kirkemøtevalg. Dette har fått støtte av ca 1/3 av høringsinstansene både i Bakkevig-høringen og i Stat-kirke-høringen i fjor. Ca. 50 % ønsker valgordninger med indirekte valg som i dag.

Mye tyder på at det er en viss sammenheng mellom disse to temaene: Ønsket om direkte valg er størst der valgdeltakelsen er lavest.

Men vi skal begynne i Medlemsundersøkelsen "Folkekirke 2000", utført av KIFO for Bakkevigutvalget i 2000.

Et spørsmål som dere kan grunne på underveis er dette:

Hvorfor er valgdeltakelsen så lav ved menighetsrådsvalget, når valgordningen er så åpen?

Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007, Oslo Kongressenter (Folkets hus)

Problemet er jo ikke at valgordningen utestenger kirkens medlemmer fra å stemme. (Jeg legger med en gang til at problemstillingen kanskje er en litt annen i forhold til valg til bispedømmeråd og kirkemøte)

1. Deltakelsen ved menighetsrådsvalgene

Hvorfor stemmer så få? Hva sier de selv?

En enquete i Vårt Land 23.mars i år kan gi noen innfallsvinkler til dette. Avisen spurte et utvalg på 16 kirkemedlemmer om de hadde stemt ved menighetsrådsvalget i 2005. Det hadde 2 av 16, det vil si 12,5 %. Dermed var valgdeltakelsen i dette utvalget vesentlig høyere enn valgdeltakelsen på landsbasis som var på 4,2 %.

Det interessante med enqueten er grunnene som ble oppgitt for å stemme eller ikke stemme:

- En hadde ikke stemt fordi han anså seg selv som et ”ikke særlig aktivt kirkemedlem”.
- En hadde sittet i menighetsråd og fellesråd, men stemte ikke ved siste menighetsrådsvalg.
- En hadde ikke klart å sette seg inn i hva de ulike kandidatene sto for.
- En kjente ikke noen av kandidatene, og unnlot derfor å stemme.
- En sa at forholdet til kirken gikk mer på innhold enn organisasjon.
- En sa at det ikke var noen spørsmål som engasjerte spesielt.
- En av de som stemte sa: Det er helt naturlig for meg, når jeg er aktiv i menigheten der jeg bor.

Går vi til medlemsundersøkelsen ”Folkekirke 2000” fordelte svarene seg slik:

(Om Folkekirke 2000: Svar fra ca 2000 kirkemedlemmer. 10,4 % hadde noen gang deltatt ved MR-valg. 84,7 % hadde ikke.)

Spørsmål: *Dersom du ikke har stemt ved et menighetsrådsvalg, hva har vært den viktigste årsaken?*

Grunn	Totalt	Menn	Kvinner
Ikke vært interessert	26,5 %	31,8 %	21,5 %
MR ikke viktig nok organ	1,7 %	2,1 %	1,3 %
Overlater til de mer kirkeaktive å stemme	32,4 %	29,8 %	34,6 %
Ikke vært klar over at det har vært valg	20,6 %	19,1 %	22,3 %
Ikke vært klar over at jeg har hatt stemmerett	8,0 %	6,5 %	9,4 %
Valget foregår på ugunstig tid og sted	1,7 %	1,4 %	2,0 %
To eller flere kryss	6,2 %		
Ubesvart	2,9 %		

Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007, Oslo Kongressenter (Folkets hus)

Ut fra denne oversikten er det tre hovedgrupper:

- De som ikke er interessert eller ikke synes menighetsrådet er et viktig nok organ, totalt **28,2 %**. Denne gruppen er mindre blant de eldste, 18,9 % i gruppen 55-79 år.
- De som overlater til de mer kirkeaktive å stemme, **32,4 %**. Her kan vi merke oss at denne gruppen er større i eldre årsklasser: 55-79 år 47,4 %; 35-54 år: 32,8 %; og 18-34 år: 19,6 %.
- De som ikke har visst om valget, eller om at de har stemmerett, totalt **28,6 %**. Denne gruppen er større blant de yngste: 40,7 % i gruppen 18-34 år, 24,8 % i gruppen 35-54 år og 20,6 % i gruppen 55-79 år.

På dette spørsmålet svarer bare **1,7 %** at det skyldes at valget foregår på ugunstig tid og sted.

Og utvalget på 16 – jo det var kirkemedlemmene i regjeringen.

Hva ville få folk til å stemme? Hva sier de selv?

Folkekirke 2000 hadde to spørsmål om dette.

Valg samtidig med offentlige valg:

Men på et eget spørsmål *Tror du at du ville ha stemt ved menighetsrådsvalg hvis du hadde hatt muligheten til å avgi stemme samtidig som du stemte ved kommunestyre- og fylkestingsvalget?* Svarte **35,1 %** ja. (30,8 % nei, 29,8 % vet ikke)

Nå har vi hatt forsøk med dette ved valgene i 2001 og 2005. Anslagsvis **5 %** flere har benyttet stemmeretten i de 366 menighetene som deltok i forsøket i 2005. Det er fortsatt en viss avstand fra *Tror du... - 35 %*, til *Gjør du..., 5 %*.

Flere kandidatlistor:

På spørsmålet *Ville du vært mer interessert i å stemme dersom det var flere kandidatlistor med ulike syn på omdiskuterte spørsmål å velge mellom (for eksempel kvinnelige prester, homofilt partnerskap, stedsvalg for nytt kirkebygg?* Svarte **31,8 %** ja. (33 % nei og 30,1 % vet ikke)

Det er sannsynlig at disse to mulighetene, kunne aktivisere en del av dem som i dag ikke er interesserte i valget, men kanskje også en del av dem som ikke visste at det var valg og ikke stemmerett.

De som har som holdning at de overlater til de mer kirkeaktive å stemme, vil neppe bli mobilisert av dette. I denne gruppen finner vi antakelig bl.a. de som er til stede i ved gudstjeneste før menighetsrådsvalg, men likevel unnlater å stemme.

Bedre informasjon?

Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007, Oslo Kongressenter (Folkets hus)

Når nesten 30 % ikke vet når valget finner sted, eller at de har stemmerett, viser det et behov for bedre informasjon til kirkemedlemmene, og særlig da til de yngre kirkemedlemmene.

Det er vanskelig å si hvor mye valgdeltakelsen vil øke, men det vil være en demokratisk gevinst i seg selv at kirkemedlemmene vet om valget og at de har stemmerett. Det gir dem mulighet til å ta stilling til om de vil stemme, og er slik sett viktig.

Informasjon om stemmerett og om valgene vil også bidra til bevisstgjøring om kirkemedlemskapet (og kunne bidra til den oppryddingen som fortsatt dessverre er nødvendig i kirkens medlemsregister).

Bedre presentasjon av kandidater – mer engasjerende spørsmål?

Enqueten: Det pekes på tre forhold som kunne ført til at man hadde stemt:

- hvis det hadde vært spørsmål som engasjerte
- hvis det hadde gått tydeligere fram hva kandidatene sto for
- hvis en hadde kjent til kandidatene

Medlemsundersøkelsen hadde et spørsmål: *Kjenner du noen som sitter i menighetsrådet i din lokale kirke?*

Her svarte 44,6 % ja, 51,8 % nei og 3,6 % vet ikke.

Sannsynligvis er kjennskapet større i små lokalsamfunn enn i store.

Harald Hegstad har analysert medlemsundersøkelsens spørsmål om menighetsråd, og sett på hvordan svarene fordeler seg etter religiøs selvbetegnelse. Svarene inndeles i disse kategoriene (Hegstad 2004, s.224-229):

Deltatt i MR-valg – etter religiøs selvbetegnelse

Jeg regner meg som bekjennende kristen (13 %)	45 %
Jeg regner meg som kristen, men ikke bekjennende kristen (43 %)	9 %
Jeg har en tro, men regner meg ikke som kristen (31 %)	6 %
Jeg har ingen religiøs tro (13 %)	1 %

Hegstads analyse viser også at den gruppen som i utgangspunktet deltar hyppigst ved kirkelige valg, også vil være lettest å mobilisere til større valgdeltakelse.

Og at nye "friske" kandidater til menighetsrådet sannsynligvis vil bli rekruttert fra de som regner seg som bekjennende kristne, og fra de som regner seg som kristne, men ikke bekjennende.

Hva har man prøvd for å få folk til å stemme – og hvordan har det gått? Forsøkene ved menighetsrådsvalgene i 2001 og 2005.

Forholdstallsvalg og flere lister

For det første: Det har helt siden starten i 1922 vært åpent for å stille flere lister ved menighetsrådsvalgene. Men ikke før i 1953 ble det innført forholdstallsvalg hvis det var flere lister.

Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007, Oslo Kongressenter (Folkets hus)

I praksis har forholdstallsvalg og flere lister bare forekommet i et fåtall menigheter. Ved valgene i 2001 og 2005 har det ligget på 18 menigheter.

Valgdeltakelsen lå litt over landsgjennomsnittet i 2005, på 4,6 %.

Senket stemmerettsalder

Hele 220 menigheter gjorde forsøk med senket stemmerettsalder til 15 år. Det ble ingen øredøvende suksess. Totalt 421 stemmer ble avgitt av velgere under 18 år. Bortsett fra i Jar menighet i Bærum, hvor 35 % av stemmene kom fra ungdom under 18 år, har dette ikke hatt særlig utslag på valgdeltakelsen. I de 89 menighetene hvor ungdom under 18 år avgav stemmer, lå valgdeltakelsen på 4,3 %, ørlite over landsgjennomsnittet.

Valgkort

32 menigheter gjorde forsøk med valgkort i 2005. I disse menighetene var valgdeltakelsen samlet høyere enn landsgjennomsnittet, med 5,2 %.

Forsøk hvor halve rådet står på valg hvert annet år

Et nytt forsøk i 2005 var forsøk med å velge halve rådet hvert annet år. I 2005 ble halvparten av medlemmene valgt for 2 år. Det betyr at det i år skal velges 204 halve menighetsråd, denne gangen for 4 år, så skiftes den andre halvparten ut i 2009. Disse menighetene hadde en valgdeltakelse litt under gjennomsnittet, nemlig 3,95 %.

Valg samtidig med Stortingsvalget.

Det tiltaket som har fått mest oppmerksomhet, og som har gitt størst utslag, er å legge valget samtidig med Stortingsvalget.

Dette tiltaket ble prioritert da det ble bevilget 9 millioner ekstra til menighetsrådsvalget i 2001. Forsøk ble da gjennomført i 102 menigheter.

I 2005 fikk alle menigheter som ønsket det gjennomføre slikt forsøk. Da avvirket 366 menigheter valg samtidig med Stortingsvalget, noen steder i samme bygning som Stortingsvalget – på 30 steder i samme rom.

I 2001 var valgdeltakelsen hos disse menighetene ca. 9 %

Det bidro sterkt til å trekke den totale valgdeltakelsen opp fra 3,0 % i 1997 til 3,6 % i 2001.

I 2005 var den gjennomsnittlige valgdeltakelsen i de 366 menighetene 9,54 %.

Disse 366 menighetene utgjorde totalt 29 % av alle menighetene i landet. Den videre økningen fra 3,6 % til 4,2 % skyldes vesentlig disse menighetene.

Tiltak som ikke er utprøvd

Det har vært foreslått å prøve ut *masseutsendelse av valgkort* til alle stemmeberettigede. Dette har hittil ikke blitt prøvd ut på grunn av kostnadene. Skal dette ha effekt, må det sannsynligvis rammes inn av en informasjonskampanje også i andre kanaler. Svenska kyrkan har god erfaring med store informasjonskampanjer, og har nådd om lag 80 % av kirkemedlemmene med informasjon om de kirkelige valgene.

Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007, Oslo Kongressenter (Folkets hus)

En annen ting som ikke er prøvd, er å *avvikle valgene på samme dag* i alle menigheter. I Sverige har man innført en ”kyrkans valgdag” – samme dag i hele landet, noe som gjør det lettere å skape oppmerksomhet gjennom informasjonskampanjer.

Noen har også slått til lyd for innføring av *kirkelige partier og flerlistesystem*.

Det er ikke noen hindringer for det innenfor dagens ordning for menighetsrådsvalg.

Det er allerede i dag anledning til å stille alternative lister.

En ting er om dette er ønskelig eller ikke – om det vil bidra til økt engasjement og liv, eller til å institusjonalisere konflikter på en måte som ikke er ønskelig.

Et annet spørsmål er om det vil finnes såpass entydige konfliktlinjer at det lar seg gjøre å opprette og opprettholde et kirkelig partisystem.

Et tredje spørsmål er om et slikt system vil la seg utvikle på bakgrunn av den norske tradisjonen hvor muligheten til flere lister og forholdstallsvalg – på tross av gjentatte oppfordringer – er tatt lite i bruk.

At det allerede i dag har vist seg vanskelig å skaffe nok kandidater til en liste mange steder, og at denne tendensen er økende, er også et moment i vurderingen av dette.

I 2001 var det for få kandidater på listene i 6,9 % av menighetene. I 2005 var dette økt til 12 %.

I de to bispedømmene med lavest valgdeltakelse, Oslo og Borg, var problemene størst. I Oslo var det for få på listene i 39 % av menighetene, mens det i Borg var mangler i 25 %. I de bispedømmene som hadde høyest valgdeltakelse, Hamar og Møre, var det mangler i om lag 4 % av menighetene.

På den annen side sier disse tallene at der man lykkes i å mobilisere kirkemedlemmene til å stemme, lykkes man også bedre med å få folk til å stille til valg.

Hva påvirker valgdeltakelsen?

Tid og sted for valget

Tid og sted for valget har vist seg å påvirke valgdeltakelsen. De 29 % av menighetene som hadde valg samtidig med Stortingsvalget i 2005, hadde en valgdeltakelse på 9,54 %, noe som var 4,11 ganger så mye som de som ikke hadde valg samtidig med Stortingsvalget.

Nå tyder beregninger jeg har gjort på at de menighetene som la valget samtidig med Stortingsvalget, i utgangspunktet hadde omtrent dobbelt så høy valgdeltakelse enn resten. Soknene som ikke hadde valg samtidig med Stortingsvalget, hadde 2,32 % oppslutning. Skulle snittet ligget på 3 %, måtte de 366 menighetene ha et gjennomsnitt på 4,66 %.

Det betyr at effekten av å ha valg samtidig med Stortingsvalget, i gjennomsnitt kan ha medført en dobling av valgdeltakelsen, eller en økning på omkring 5 % i disse menighetene.

Geografisk variasjon: Variasjon mellom bispedømmer.

**Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007,
Oslo Kongressenter (Folkets hus)**

Den som har lest valgstatistikken for 2005, har registrert at det er store forskjeller i valgdeltakelse bispedømmene i mellom.

Tabell:

Bispedømmene rangert etter valgdeltakelse i %.

Med gjennomsnittlig antall stemmeberettigede pr. sokn

Med andel sokn som hadde menighetsrådsvalg samtidig med stortingsvalg

Bispedømmevis oversikt						
	Antall stemmeberettigede	Antall stemmer	Valgdeltakelse	Gjennomsnitt stemmeberettigede pr sokn	Antall sokn	Andel sokn Valg v/stort.valg
Oslo	406147	6190	1,5 %	5207	78	(-) 22 %
Borg	397409	8319	2,1 %	3368	118	(-) 11 %
Tunsberg	304305	10443	3,4 %	2792	109	28 %
Bjørgvin	379387	13910	3,7 %	(-) 2007	189	(-) 18 %
Agder og Telemark	279282	11440	4,1 %	(-) 1981	141	25 %
Stavanger	254918	10472	4,1 %	(+) 2864	89	26 %
Nidaros	280732	13645	4,9 %	2095	134	29 %
Sør-Hålogaland	159993	8929	5,6 %	1951	82	32 %
Nord-Hålogaland	154970	9706	6,3 %	(+) 2421	64	33 %
Møre	156863	10019	6,4 %	1634	96	(+) 35 %
Hamar	271001	24868	9,2 %	(+) 1673	162	(++) 58 %
Total	3045007	127941	4,2 %	2413	1262	29 %

Det meste av variasjonen forklares med gjennomsnittlig antall stemmeberettigede pr. sokn.

To bispedømmer ligger lavere og tre høyere enn ”normalutslaget” av dette (markert med – og + i tabellen).

Andelen sokn som hadde valg samtidig med Stortingsvalget forklarer det meste av Hamars svært høye valgdeltakelse. Det gjaldt hele 58 % av menighetene i Hamar, mot 29 % i gjennomsnitt.

Tilsvarende skyldes mye av Bjørgvins forholdsvis lave valgdeltakelse at det her var bare 18 % av soknene som hadde valg samtidig med Stortingsvalget.

Stavangers høye valgdeltakelse i forhold til Tunsberg, kan ha sammenheng med at *gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse* er vesentlig høyere i Stavanger enn i Tunsberg. Men for øvrig forklarte ikke variasjonen i gudstjenestedeltakelse forskjeller i valgdeltakelse bispedømmene imellom.

De avvikene som jeg ikke har funnet noen god forklaring på er den relativt lave valgdeltakelsen i Agder (når man korrigerer for antall stemmeberettigede pr. sokn), og den relativt høye valgdeltakelsen i Nord-Hålogaland.

**Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007,
Oslo Kongressenter (Folkets hus)**

Nord-Hålogaland ligger på samme gjennomsnittlige soknestørrelse som landet under ett, men har 2,1 % høyere valgdeltakelse.

Variasjon ut fra soknestørrelse

I evalueringen av forsøkene i 2001 kom Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste fram til at det som forklarte mest av variasjonen i valgdeltakelse soknene i mellom ikke var forsøkene, heller ikke forsøket med valg samtidig med Stortingsvalget.

Størrelsen på soknet – antall kirkemedlemmer i soknet – hadde enda større betydning. Valgdeltakelsen var vesentlig bedre i små sokn enn i store.

Tabell

Valgdeltakelse etter soknestørrelse – alle sokn

Valgdeltakelse etter soknestørrelse,		
	Antall sokn	Valgdeltakelse
Stemmeberettigede		
over 10000	18	1,62 %
7001-10000	69	1,82 %
5001-7000	100	2,18 %
3001-5000	175	2,94 %
2001-3000	147	5,68 %
1001-2000	244	7,20 %
501-1000	227	11,44 %
0-500	278	18,46 %
Totalt	1258	4,17 %

Soknestørrelsen gir sterke utslag. Sokn med over 3000 stemmeberettigede medlemmer har langt lavere valgdeltakelse enn gjennomsnittet, mens sokn med under 3000 medlemmer, og særlig under 1000 medlemmer har langt høyere valgdeltakelse.

Jeg har beregnet at soknestørrelsens utslag på valgdeltakelsen er større enn utslaget av valg samtidig med Stortingsvalget. Utslaget av soknestørrelse er 5,49, mens utslaget at valg samtidig med Stortingsvalget er 4,11.

Ser vi på soknene med valg samtidig med Stortingsvalget og ikke, ser vi at de grovt sett følger samme mønster. Konsekvent stigende valgdeltakelse med minkende soknestørrelse – og omtrent på samme nivå.

Tabell

Valgdeltakelse etter soknestørrelse/ med og uten valg samtidig med Stortingsvalget.

Valgdeltakelse etter soknestørrelse, med og uten valg samtidig med stortingsvalget		
Stemmeberettigede	M/stort	U/stort
over 10000 (N=18)	3,54 %	1,08 %
7001-10000 (N=69)	3,93 %	1,17 %
5001-7000 (N=100)	4,56 %	1,40 %

**Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007,
Oslo Kongressenter (Folkets hus)**

3001-5000 (N=175)	6,34 %	1,76 %
2001-3000 (N=147)	11,81 %	2,99 %
1001-2000 (N=244)	16,10 %	3,75 %
501-1000 (N=227)	24,45 %	5,64 %
0-500 (N=278)	32,67 %	11,06 %
Totalt	9,54 %	2,32 %

Det å avholde valg samtidig med Stortingsvalget øker tilsynelatende valgdeltakelsen mer i små sokn (bortsett fra de aller minste) enn i store. Men dette utslaget kan også skyldes at det var relativt sett flere små sokn enn store som hadde dette forsøket.

Og for det fjerde (som jeg nevnte tidligere):

Grad av kirkelig engasjement – i den grad dette kan måles ved regelmessighet i gudstjenestegang og selvrapportert religiøst engasjement

Da har jeg ikke nevnt en faktor som ble omtalt av Kirkerådets leder: Nemlig hvilken reelle myndighet rådene har.

Det finnes sikkert også andre faktorer. De som er gjennomgått her er de vi kan få fram gjennom tilgjengelige kvantitative data.

2. Valg til bispedømmeråd og Kirkemøte

Direkte og indirekte valg

I senere år har en del røster tatt til orde for direkte valg til bispedømmeråd og kirkemøte. Et flertall i Bakkevig-utvalget gikk inn for dette (Det følgende bygger på *Samme kirke – ny ordning*, 2002, s.136-139)

Direkte valg ble av dette flertallet ansett å være det beste uttrykket for at de valgte representerer og står ansvarlig overfor alle medlemmene i kirken.

Man mente også at interessen og engasjementet for kirken ville øke, og også valgdeltakelsen.

Direkte valg skulle også bidra til å verne om den folkekirkelige bredden i kirken.

Et mindretall mente bispedømmeråd og kirkemøtet fremdeles burde velges av menighetsrådene, og begrunnet dette ekklesiologisk med at soknet er grunnenheten i kirken. Også dette mindretallet var opptatt av bedre valgdeltakelse og av god representativitet i rådsorganene.

Ett medlem gikk inn for en kombinasjon av direkte og indirekte valg - og ville slik både sikre sammenhengen mellom de ulike nivåene i kirkens organisasjon (ved indirekte valg), og større bredde i rekrutteringen til regionale og sentrale nivåer i kirken.

**Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007,
Oslo Kongressenter (Folkets hus)**

Hva sier stat-kirke-høringen?

Spørsmålet om direkte og indirekte valg var også berørt av Gjønnnes-utvalget. I stat-kirke-høringen var det et spørsmål om man ønsket økt bruk av direkte valg – eller en valgordning som i dag med indirekte valg til bispedømmeråd/kirkemøte og fellestråd.

Det viste seg da – som for øvrig i Bakkevig-høringen – at om lag halvparten av instansene holdt på dagens valgordning, mens ca 1/3 gikk inn for økt bruk av direkte valg.

Tabell 1. Holdning til økt bruk av direkte valg, Menighetsråd, fellestråd, kommuner. Prosent. (KIFO rapport 3, 2007, s.7)

	Valgordning som i dag	Økt bruk av direkte valg	Vet ikke/ønsker ikke å svare	Delt/uklass.	Total
Menighetsråd	52,7	32,1	8,5	6,6	99,9 (N=1042)
Fellestråd	47,6	34,6	8,2	9,6	100 (N=208)
Kommune	37,3	36,0	15,3	11,3	99,9 (N=150)
Totalt	50,3	32,9	9,2	7,6	100 (N=1400)

Mest interessant var kanskje variasjonen bispedømmene i mellom i holdning til dette spørsmålet:

Tabell 4. Syn på valgordning fordelt på ulike bispedømmer. Menighetsråd og fellestråd. Prosent. (Rangert etter synkende støtte til dagens ordning)(tre første kolonner fra KIFO rapport 3, s.9, bearbeidet med tall for valgdeltakelse av Per Kristian Aschim)

Bispedømme	Valgordning som i dag	Økt bruk av direkte valg	Valgdeltakelse
Bjergvin	72,2	18,2	3,7 %
Møre	65,6	19,4	6,4 %
Nidaros	61,8	24,3	4,9 %
Agder og Telemark	50	32	4,1 %
Tunsberg	52,8	33,3	3,4 %
Hamar	43,6	34,6	9,2 %
Nord-Hålogaland	51,6	35,5	6,3 %
Stavanger	50	38,8	4,1 %
Borg	42	41,2	2,1 %
Sør-Hålogaland	30,6	50	5,6 %
Oslo	21,7	56,5	1,5 %
Total	51,8 (N=648)	32,6 (N=407)	4,2 %

**Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007,
Oslo Kongressenter (Folkets hus)**

Tabellen viser at der valgdeltakelsen er definitivt lavest, er ønsket om økt bruk av direkte valg høyest, nemlig i Oslo bispedømme.

Også Borg har høyere støtte til direkte valg enn gjennomsnittet, og samtidig lav valgdeltakelse.

Møre har høy valgdeltakelse og liten støtte til økt direkte valg.

Sammenhengene er ellers ikke entydige, men den sterke støtten til økt bruk av direkte valg i Oslo og Borg er forståelig hvis den sees i sammenheng med den lave valgdeltakelsen og det høye gjennomsnittlige medlemstallet i soknene i disse bispedømmene.

Tabell 6. Syn på valgordninger sett i forhold til enhetens størrelse (innbyggertall). Menighetsråd og kirkelige fellesråd. Prosent (KIFO rapport 3, s.11-12)

Størrelse (innbyggere)	Valgordning som i dag	Økt bruk av direkte valg	Vet ikke/ønsker ikke å svare	Uklass/delt	Total
Under 1000	59,7	24,8	11,2	4,3	100,0 (N=278)
1000-1999	53,5	28,9	9,6	7,9	99,9 (N=228)
2000-9999	50,4	34,8	7,4	7,4	100,0 (N=557)
10000-19999	42,6	43,4	7,8	6,2	100,0 (N=129)
20000+	35,5	38,7	6,5	19,4	100,1 (N=31)
Total	51,9 (N=635)	32,5 (N=397)	8,7 (N=106)	7,0 (N=85)	100,1 (N=1223)

Men tendensen blir entydig hvis en ser på svarfordelingen etter størrelsen på soknet/fellessrådsområdet. I små sokn/fellessrådsområder er det mindre ønske om direkte valg enn i store.

Dette er ikke urimelig.

Et sokn med 100 medlemmer og et sokn med 10000 medlemmer har i dag like stor innflytelse ved bispedømmerådvalget. Den norske kirke er som FN i denne sammenheng. Kina og Lichtenstein har en stemme hver i hovedforsamlingen.

Det vil si: det er antall menighetsrådsmedlemmer som avgjør innflytelsen. Her er enda en pussighet i det kirkelige valgsystemet: Et menighetsråd med 4 medlemmer har 4 stemmer ved bispedømmerådvalget, mens et menighetsråd med 10 medlemmer har 10 stemmer, altså 2,5 gang så stor innflytelse. Det pussige er at dette kan menighetsmøtet fastsette lokalt. Det er opp til hver enkelt menighet å øke eller redusere sin innflytelse ved bispedømmerådvalget! Med opp til 2,5 gangs økning eller reduksjon!

Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007, Oslo Kongressenter (Folkets hus)

Det demokratiske underskuddet

Men tilbake til forholdet mellom store og små sokn:

Det er her vi finner det virkelige demokratiske underskuddet i kirkens valgordninger. Det demokratiske underskuddet finnes hos kirkemedlemmene i store sokn.

Et kirkemedlem i et sokn med 100 medlemmer har 100 ganger så stor innflytelse i Den norske kirke som et kirkemedlem i et sokn med 10.000 medlemmer!

Kanskje det er en av forklaringene på at valgdeltakelsen i de minste soknene (0-500) er 11 ganger høyere enn valgdeltakelsen i de største soknene (over 10000 stemmeberettigede).

Eller for å si det annerledes:

De to største soknene i Hamar bispedømme har like mange medlemmer som de 66 minste soknene. I dag har de små soknene 33 ganger så stor innflytelse som de to store.

Hvis en innfører direkte valg, vil Hamar og Kongsvinger få like mye innflytelse som de 66 minste soknene i bispedømmet.

Det vil være en radikal omfordeling av demokratisk innflytelse – kanskje den mest radikale omfordeling av kirkelig makt som kan komme på tale internt i kirken!

Jeg tar ikke her stilling til om en slik omfordeling vil være rimelig eller ikke.

Skal Den norske kirke med troverdighet fortsatt være landsdekkende, må de små soknenes interesser gis tilstrekkelig sikring i systemet.

Men at man i sentrale og urbane strøk er tilhengere av økt direkte valg, blir svært forståelig ut fra dette, og motsatt: At man gjerne holder på dagens valgordning i små sokn i spredtbygde strøk.

Representativiteten i Kirkemøtet

Evalueringen av bispedømmerådsvalget i 2006 konkluderer med at valgordningen oppleves som uoversiktlig, valgprosessen som omstendelig, lang, innviklet og krevende, og at det er lite engasjement før og under valgprosessen. Bispedømmerådsvalget får liten oppmerksomhet. Kjennskapet til kandidatene er ikke godt nok.

Valgdeltakelsen blant menighetsrådene lå likevel omkring 80 %, selv om den enkelte steder var svært lav.

Det synes å være stort forbedringspotensiale ved bispedømmerådsvalgene – også innenfor dagens valgordning.

Et av argumentene for mer direkte valg, har vært å bedre representativiteten i Kirkemøtet. Da har man naturligvis mest tenkt på kirkepolitisk representativitet eller en form for representativitet som ivaretar ”folkekirkelig bredde”.

Slik representativitet er vanskelig å måle i tall.

**Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007,
Oslo Kongressenter (Folkets hus)**

Men la oss nå se på de sider ved representativitet som kan måles. Hvordan kommer Kirkemøtet ut der?

Kjønn:

Alle: 51,2 % menn, 48,8 % kvinner

Leke medlemmer: 45 % menn, 55 % kvinner.

Prester og biskoper drar kvinneandelen noe ned.

Kvinnerepresentasjonen i menighetsrådene er enda større, 58 %.

Til sammenligning var kvinneandelen i forrige kommunestyreperiode 35,5 %, og kvinneandelen i Stortinget 38 %.

Ungdomsandel:

Mens ungdomsandelen (under 30 år) er lavere i menighetsråd enn i kommunestyrer (jfr. Margit Lovise Holtes innlegg etter lunsj),

Er andelen høyere i Kirkemøtet /bispedømmerådene - 14,1 %

Enn i Stortinget – 7,7 %!

Alder:

Alder	KM-medl	KM-andel	Medl.andel (ca) (18+)
18-19	2	2,3 %	3 %
20-29	10	11,6 %	15 %
30-39	10	11,6 %	19 %
40-49	21	24,4 %	18 %
50-59	29	33,7 %	16 %
60-69	13	15,1 %	14 %
70-	1	1,2 %	15 %

Aldersfordelingen i kirkemøtet er ikke helt gal i forhold til fordelingen blant kirkemedlemmene. Som en kan vente er de over 70, men også de mellom 20 og 29 underrepresentert, mens de mellom 40 og 59 er overrepresentert.

Kirkemøtemedlemmer – etter størrelse på soknet de bor/arbeider i

Soknestørrelse - Medlemmer	KM-medl	Andel KM	Andel medlemmer	Antall sokn	Andel sokn
0-1000	8	11,8 %	5,7 %	413	32,3 %
1001-2000	4	5,9 %	9,4 %	257	20,1 %
2001-3000	12	17,6 %	8,9 %	140	11,0 %
3001-5000	8	11,8 %	18,7 %	185	14,5 %
5001-7000	10	14,7 %	18,9 %	124	9,7 %
7001-10000	11	16,2 %	19,5 %	80	6,3 %
10001-	15	22,1 %	18,7 %	59	4,6 %
	68				

**Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007,
Oslo Kongressenter (Folkets hus)**

Valgte delegater fra bispedømmene (2 fra Oslo uplassert)
Biskopene holdt utenfor.

Fordelingen av kirkemøte-delegatene svarer her bedre til andelen medlemmer i de ulike størrelsesgruppene, enn andelen sokn.

De små soknene (under 1000 medlemmer) utgjør 32,3 % av alle sokn, men har bare 5,7 % av alle kirkemedlemmene. De er godt representert i Kirkemøtet med 11,8 % av delegatene.

Også de store soknene er godt representert i Kirkemøtet, med 18,7 % av medlemmene og 22,1 % av delegatene.

Mest underrepresentert er soknene med 3-5000 medlemmer som også har 18,7 % av medlemmene, men bare 11,8 % av kirkemøtedelegatene.

Antall prostier som er representert:

56 av 106 prostier (81 representanter (uten de 5 representantene på fritt grunnlag))

Spredningen er best i Bjørgvin, med 7 medlemmer fra 7 ulike prostier,

Mens det bare er representanter fra 3 prostier i Møre.

I Sør-Hålogaland har Ofoten prosti 4 av 8 medlemmer i bispedømmerådet!

De andre bispedømmerådene har medlemmer fra 5 eller 6 prostier.

Representativiteten når det gjelder kjønn, alder og geografisk spredning blir med andre ord brukbart ivaretatt også med dagens valgordninger.

Ulike modeller for direkte og indirekte valg – styrker og svakheter

Avslutningsvis skal jeg kort liste opp de mest aktuelle modeller for direkte og indirekte valg – sammen med noen styrker og svakheter ved hver av dem. Først to ulike modeller for direkte valg, så dagens modell, og til slutt to mulige kombinasjonsløsninger.

1. Svensk modell

Direkte valg til alle nivåer, valgkretser som velger flere delegater.

+ Medlemmene gis direkte innflytelse til valg på høyere nivå

+ Sikrer representativitet ved at et visst antall mandater skal fordeles mellom de ulike "partier" (nomineringsgrupper)

- svak sammenheng mellom nivåene i den kirkelige strukturen
- soknets/lokalmenighetens perspektiver og interesser er svakt sikret

2. "Prostistyremodellen"/enmannskretsmodell

Direkte valg av en delegat fra hvert prosti til Kirkemøtet

+ Sikrer geografisk spredning av delegatene i Kirkemøtet

- Vanskelig å ta andre hensyn til representativitet i Kirkemøtet
- Samme svakheter som systemet med valg til Stortinget i enmannskretser: Store grupperinger/partier favoriseres, representativiteten blir skjev i forhold til gruppenes størrelse

(+ hvis en har partisystem: Gir ofte klare majoritetsalternativer.)

Trekker i retning av to-parti-system. (Det engelske valgsystemet)

3. Dagens modell: Indirekte valg til bispedømmeråd og kirkemøte

- + Mulighet for god sammenheng mellom nivåene i den kirkelige strukturen
- + Bygger på soknet/lokalmenigheten som grunnethet
  - (Dette ville vært enda bedre sikret hvis det ikke bare var indirekte valg fra soknet, men også gjennomgående representasjon, d.v.s. at bare menighetsrådsmedlemmer kunne velges til rådene på de øvrige nivåer)
  - kompliserte og uoversiktelige valgordninger
  - svak mulighet for kirkemedlemmene til å påvirke valg til regionalkirkelige og sentralkirkelige organer.

4. Kombinasjonsmodell 1:

Kombinasjon av direktevalgte og indirektevalgte medlemmer i Bispedømmerådet

- + Ivaretar både hensynet til medlemsrepresentasjon og til representasjon av soknene
  - Vanskelig å ivareta representativitet ved at bispedømmerådsmedlemmene skal velges på to ulike måter, få om gangen.
  - Valgordning til bispedømmerådsvalet kan bli ytterligere komplisert og uoversiktelig

5. Kombinasjonsmodell 2:

Kombinasjon av fortsatt indirekte valg til bispedømmerådet og supplerende direkte valg til Kirkemøtet

- + Ivaretar både hensynet til medlemsrepresentasjon og til representasjon av soknene
- + En kan velge til de ulike nivåene ut fra ulike kriterier. Lettere å rekruttere kompetente kirkemøtmedlemmer som ikke har kapasitet til å sitte i lokal-kirkelige og/eller regionalkirkelige organer, samtidig lokal- og regionalledd er godt representert (+ Gir om ønskelig mulighet til en viss utjevning mellom bispedømmene ut fra medlemstall)
  - Det direkte kirkemøtevalget kan ta interessen bort fra det indirekte bispedømmerådsvalet.
  - Det kan skape ulike klasser kirkemøtedelegater

Henvisninger:

Hegstad, Harald: "Pluralisme, demokrati og forankring i folkekirken" i Kjell Olav Sannes m.fl. (red.): *Etikk, tro, pluralisme. Festskrift til Lars Østnor*, Bergen 2004, s.217-234

Høeg, Ida Marie, Harald Hegstad og Ole Gunnar Winsnes: *Folkekirke 2000. En spørreundersøkelse blant medlemmer av Den norske kirke*, KIFO

Moe, Kyrre og Arild Mellesdal: *Evaluering av menighetsrådsvalget 2001*, NSD og Kultur- og Kirkedepartementet

Sak KR 31/07: Evaluering av bispedømmerådsvalet 2006 (Per Tanggaard)

**Konferanse om Kirkelig demokrati og valgordninger 20.-21. september 2007,
Oslo Kongressenter (Folkets hus)**

Samme kirke – ny ordning, innstilling fra Kirkerådets Kirke/Stat-utvalg 2002

Schmidt, Ulla: *Kirkelig demokrati og valgordninger. Sammenfatning og analyse av høringssvarene til NOU 2006:2 Staten og Den norske kirke*, Rapport til Kirkerådet, KIFO 2007 (henv som KIFO rapport 3)

Valginnberetninger fra menighetsrådsvalget 2005 på www.kirken.no, statistisk bearbeidet av Per Kristian Aschim

Vårt Land 23.mars 2007

Årbok for Den norske kirke 2002 og 2006